

Dkt. Jeffrey Hudon, Akiolojia ya Kibiblia, Kipindi cha 23, Akiolojia na Hati za Bahari ya Chumvi, Sehemu ya 1

© 2024 Jeffrey Hudon na Ted Hildebrandt

Huu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu akiolojia ya kibiblia. Huu ni kipindi cha 23, Akiolojia na Hati za Bahari ya Chumvi, Sehemu ya 1.

Hakuna shaka kubwa akilini mwa wasomi wengi wa kibiblia na wanaakiolojia, wasomi wa kibiblia na wanaakiolojia kwamba ugunduzi na urejeshaji wa Hati za Bahari ya Chumvi huenda ukawa ugunduzi mkubwa zaidi wa akiolojia unaohusiana na Biblia katika nyakati za kisasa.

Hati za Kukunjwa za Bahari ya Chumvi zinajumuisha karibu vipande 1,000 vya hati karibu 1,000 pamoja na hati kadhaa za Biblia zilizokamilika karibu, za maoni na za fasihi za madhehebu zilizoandikwa katika karne zilizotangulia na muda mfupi baada ya kugeuka kwa enzi hiyo. Hizi zinapatikana kwa miaka kadhaa karibu na ufuo wa kaskazini-magharibi wa Bahari ya Chumvi karibu na eneo linaloitwa Khirbet Qumran. Na tunaona picha hapa ya angalau moja ya mapango, pango nambari nne, na magofu halisi ya Qumran yameishia katika eneo hili hapa.

Huu ni mteremko unaoelekea jangwani mwa Yudea. Vipande viwili vya hati miliki maarufu ya shaba viligunduliwa baada ya kugunduliwa. Kwa kweli ni hati miliki pekee iliyopatikana na wanaakiolojia badala ya Wabedouin. Tutaelezea hilo kwa ufupi.

Tena, haya ni mambo machache kuhusu jangwa la Yudea. Hiyo ni Hamidbar ya kibiblia, Midbar Yehuda. Hizi ni baadhi ya matukio ya kutazama barabara kuu ya kwenda Yerusalemu na mandhari ya jangwa.

Na kisha tena, kutoka Mlima Scopus kuelekea mashariki kwa mtazamo wa jangwa pia. Sawa, hati zenyewe zilipatikana katika mfululizo wa angalau mapango 12, labda mengi zaidi. Lakini kuna historia ya awali zaidi kuhusu eneo la Khirbet Qumran.

Na tutajaribu kwa namna fulani kufafanua hilo kisha tuendeele na maelezo yetu. Khirbet Qumran, kama tulivyosema katika hotuba ya awali, labda ilikuwa mojawapo ya miji ya jangwa au wilaya ya jangwa ya mgao wa kikabila wa Yuda. Baadhi ya watu wanaamini Sakaka, lakini kuna mapendekezo na nadharia zingine pia.

Huu tena ni mpango mkuu wa magofu ya Qumran kwani yalichimbwa awali na Wadominika katika Ecole biblique. Tuna tena, mifereji ya maji iliyoleta maji kutoka mabwawa kando ya genge hadi eneo hilo. Huu tena ni picha ya baadhi ya uchimbaji

wa karibu huko En Gedi na pia katika eneo ambalo ni Jiji la Chumvi, Ir ha Melek, kando ya ufuo wa Bahari ya Chumvi.

Tena, zote mbili zinarudi nyuma katika Agano la Kale na Qumran yenyewe. Kazi bora ya kusoma historia ya Hati za Kukunja za Bahari ya Chumvi imeandikwa na Weston Fields, ambaye alifariki hivi karibuni, na juzuu ya kwanza imetoka.

Juzuu ya pili inatumainiwa itaonekana wakati fulani. Anaelezea maelezo ya kina kuhusu historia ya ugunduzi wa hati miliki hizo na ufafanuzi wake wa awali. Inashangaza watu wengi kwamba ugunduzi wa Hati miliki za Bahari ya Chumvi tena, ambao ulitokea karibu mwaka wa 1947, si mara ya kwanza hati miliki hizo kupatikana katika jangwa la Yudea karibu na asili ya Bahari ya Chumvi.

Kiongozi wa Kikristo, viongozi wa Kikristo wa karne ya pili na ya tatu waliripoti ugunduzi wa hati ya kale pamoja na vitabu vingine vya Kiebrania na Kigiriki kwenye mtungi karibu na Yeriko. Tena, Yeriko muda mfupi tu au kaskazini mwa Khirbet Qumran. Kwa hivyo, hii, tena, ni marejeleo ya mapema sana ya hati zilizopatikana kwenye mitungi.

Pili, Timotheo, mzee wa Seleukia, pia anaripoti yafuatayo. Alipata habari kutoka kwa Myahudi anayeaminika kwamba vitabu vingine vilipatikana miaka kadhaa iliyopita katika nyumba ya miamba karibu na Yeriko. Baada ya mwindaji kumfuata mbwa wake ndani ya pango na kupata chumba chenye vitabu vingi, Wayahudi kutoka Yerusalemu walichunguza na kupata vitabu vya Agano la Kale na vingine katika maandishi ya Kiebrania.

Na tuna mwingine, bwana mwingine; sitatamka jina lake, Yacoub kitu, mwaka wa 950, hivyo yapata karne moja baada ya Timotheo kuwa msomi au mwanahistoria wa Karite, alielezea mafundisho ya kundi la Kiyahudi linaloitwa watu wa mapango ambayo alidai yalikuwa katika vitabu vilivyofichwa pangoni. Kwa hivyo, kuna mifano kadhaa ya, tena, vitabu au hati zilizopatikana mapangoni au mahali fulani karibu na Qumran kabla ya 1947, wakati kundi la kwanza la Hati za Bahari ya Chumvi zilipopatikana. Hatimaye, katika miaka ya 1930, Potash Works ya Bahari ya Chumvi kwenye ufuo wa kaskazini wa Bahari ya Chumvi, makazi ya Kiyahudi, Bedouin wa eneo hilo, na hii ni kutoka kabila la Tamir, iliuzua vitu vya kale, sarafu, na vyombo vya udongo kwa wafanyakazi katika makazi hayo na ikajitolea kuwapeleka kuona mapango yenye vitabu vya wakati wa wafalme wako kwa piastres chache zaidi.

Sijui kama kuna yeyote kati ya wafanyakazi aliyekubali ofa hiyo, lakini hiyo, tena, ni marejeleo ya hati miliki zinazowezekana karibu katika eneo hili. Pia tuna simulizi wa Moses Wilhelm Shapira, ambaye alikuwa Mjerusalemu na muuzaji wa vitu vya kale katika Jiji la Kale katika karne ya 19. Alijulikana sana kwa kuuza vitu vya kale kwa watalii na majumba ya makumbusho.

Alidai kwamba alipata hati, hati za ngozi au vipande vya hati, niseme, kutoka ufuo wa mashariki wa Bahari ya Chumvi. Alidai kwamba hati hizi zilikuwa na toleo la awali la Kumbukumbu la Torati, na akaziweka tarehe ya mwaka 850 KK. Kisha alitaka kuzitoa kwenye Jumba la Makumbusho la Uingereza kwa jumla ya pauni milioni moja.

Wasomi walichunguza vipande hivi vya ngozi huko Uingereza na kudai kwamba vilikuwa vya kughushi, labda pembezoni mwa hati za zamani za Torati ambazo zilikatwa na kisha kuandikwa kwa herufi za kale. Ni muhimu kuelewa kwamba Jiwe la Meshia lilipatikana miaka kumi baadaye kuliko vipande hivi, pia kutoka mashariki mwa Bahari ya Chumvi huko Moabu. Kwa hivyo, hili pia lilitoka katika eneo hilo.

Shapira alifadhaika sana kuhusu shtaka hili la kughushi na akajiua katika hoteli ya Rotterdam mnamo 1884. Vipande vya ngozi vyenyewe viliandikwa katika miaka ya 1890, na kisha vikatoweka. Kume kuwa na kazi nyingi juu ya hili hivi majuzi.

Mwanzoni John Allegro aliandika kuhusu kitabu cha Shapira kinachoitwa The Shapira Affair. Lakini hivi majuzi, hili limerejelewa maisha yake, na baadhi ya wasomi wanaamini huenda kulikuwa na uhalisia wa madai yake kuhusu hati hizi. Kwa bahati mbaya, picha za hati hizi hazikuonekana.

Zilikuwa nyeusi sana. Hukuweza kuona maandishi. Hapa kuna nakala za hati hizi, jinsi zinavyoonekana, na, bila shaka, kitabu cha Allegro.

Christian Corder aliandika mahali ambapo duka la Shapira lilikuwa. Alikuwa tena mwongofu wa Ukristo. Alikuwa Myahudi, na binti yake aliandika kitabu, The Little Bint of Jerusalem, ambacho kilikuwa riwaya lakini simulizi fiche ya maisha yake mwenyewe.

Majina yalibadilishwa, lakini unaweza kujua waziwazi ni nani kuhusu huzuni iliyozunguka jambo hili na kujiua kwa baba yake. Muda mfupi baada ya wakati huu, msomi Myahudi aliyekuwa akiishi Uingereza na kufanya kazi katika Chuo Kikuu cha Cambridge, Solomon Schechter, alijulishwa kuhusu Geniza katika Sinagogi la Ben Ezra huko Cairo, Cairo ya zamani. Ndani ya Geniza hii kulikuwa na hati za kale sana.

Kwa hivyo, Schechter alienda kwenye Sinagogi la Ben Ezra huko Cairo. Hili limerejeshwa hivi karibuni, picha yake hapa. Hii ni ngazi ya kuelekea kwenye ghala au Geniza, ambapo waliweka hati za zamani na zilizochakaa.

Alipata hati tambarare na vipande vya hati, akaviweka kwenye masanduku, na kuvituma Uingereza, ambapo alitumia miaka mingi kuvifanyia kazi. Schechter alielekeza mawazo yake kwenye vipande viwili vya kazi vilivyonakiliwa kutoka chanzo cha kale zaidi ambacho kilikuwa na mafundisho ya dhehebu la Kiyahudi lililotoweka lililoitwa Wana wa Zadoki ambalo lilikuwepo karibu karne ya kwanza KK na liliongozwa na mtu aliyejulikana kama Mwalimu wa Haki. Nakala nyingine ya kazi hii

halisi baadaye ilipatikana pamoja na kundi la kwanza la Hati za Bahari ya Chumvi, Serekh haYahad, au Utawala wa Jumuiya na Hati ya Damasko.

Kwa hivyo, Schechter alipata tena kile tunachoweza kusema ni Hati ya kwanza kabisa ya Bahari ya Chumvi huko Cairo badala ya karibu na Bahari ya Chumvi. Kwa hivyo, Hati za Bahari ya Chumvi zilipatikana? Lazima uangalie muktadha wa kisiasa wa ugunduzi wao na uelewe kilichokuwa kikiendelea Palestina mnamo 1946-1948. Huu ulikuwa wakati wa machafuko na mara nyingi vita vya wazi kati ya Wayahudi na Waarabu.

Waingereza, ambao walikuwa na mamlaka juu ya Palestina, walikuwa na mamlaka na kujaribu kudumisha utulivu. Ilikuwa vurugu sana na hatari sana. Hapa tena kuna gari linalowaka moto nje ya Damascus Gate.

Bado una kumbukumbu hizi, hata leo, za wakati huo ukiwa na vibanda hivi vilivyoimarishwa kwa ajili ya ukaguzi wa trafiki barabarani na ukaguzi wa karatasi za watu wanaopita. Hii ni eneo la Urusi au eneo karibu na Barabara ya Jaffa. Unaweza kuona ulinzi ambao Waingereza walipaswa kujenga, ili kulinda vizuizi na waya zenye miiba ili kujilinda.

Kwa hivyo, ulikuwa wakati hatari sana kuwa katika Nchi Takatifu. Ilikuwa wakati huo huo ambapo hadithi maarufu ya wavulana wawili wa Bedouin wakimtafuta kondoo aliyepotea ilitupa jiwe ndani ya pango, na badala ya kusikia mwamba ukigonga mwamba mwingine, walisikia kuvunjika kwa vyombo vya udongo. Na kwa hivyo, wanachunguza na kupata mitungi kadhaa yenye vifuniko juu yake.

Hapa kuna picha za wawili wao pale. Na hivyo wanaingia wakifikiri kwamba watapata hazina. Nao wananyoosha mkono kwenye mtungi na badala ya kutoa dhahabu au fedha au sarafu, wanatoa kitabu cha kukunjwa chenye umbo la kijani kibichi, chenye ukungu, na kirefu, kilichokunjwa.

Na kwa hivyo, wanaiacha na kuripoti kwenye moto usiku huo karibu na moto, wanasimulia walichokipata na kurudisha, wanapata hati hizi, na angalau wanapeleka moja au mbili Bethlehemu ili zikaguliwe. Labda wanaweza kuziua na kupata pesa. Sasa muda kati ya kuchukuliwa kwa hati kutoka pangoni hadi walipozipeleka Bethlehemu ili zikaguliwe na muuzaji wa vitu vya kale ungeweza kuwa muda mrefu.

Na unaweza kufikiria tu hati ya Bahari ya Chumvi iliyoning'inia kwenye kigingi nje ya hema wakati wa majira ya baridi kali ya Palestina, tena, ikimsubiri mtu aende Bethlehemu ili kuichukua na kuipima. Hatujui ilikuwa ndefu kiasi gani, lakini ingeweza kuchukua miezi kadhaa. Mwarabu aliyempata Bedouin alikuwa Mohamed Ahmed El Hamid au Adib; mbwa mwitu lilikuwa jina lake la utani.

Na alijaribu, amekuwa akijaribu kumtafuta miaka kadhaa baadaye. Na kuna picha za watu tofauti wanaodai kuwa yeye. Hatuna uhakika kama ni mtu halisi, kama ni mtu halisi au la.

Kwa njia, hilo liligeuka kuwa pango nambari moja. Hiyo ndiyo sehemu ya ndani ya pango leo na mlango wa pango nje. Kwa hivyo, ugunduzi wa awali wa hati hizo tatu ulifanywa na Amir Bedouin wawili au watatu, akiwemo Adib, katika majira ya baridi ya 1946, 1947, au labda mapema zaidi kutokana na mifumo ya ufugaji wa mifugo yao kwa msimu.

Kwa hivyo, wangukuwa chini katika eneo hilo wakati wa baridi kali ya mwaka, majira ya baridi kali, mwanzoni mwa masika, na kisha kuhamia kwenye nyanda za juu, kuhamia kwenye nchi ya vilima inayozunguka Bethlehemu baadaye katika masika. Bedouin alileta hati hizo Bethlehemu, ambapo zilionyeshwa kuonyeshwa kwa wenye maduka walioshughulika na mambo ya kale. Kisha zilitambuliwa kama hati za Kiebrania.

George Isaiah, mfanyabiashara wa duka, alikuwa ameshawishika kwamba hati miliki hizo zilikuwa halisi na akampeleka Bedouin kwa mtu aliyetitwa Khalil Iskander Shahin, ambaye alijulikana kama Kondo. Kondo, naye alichukua hati miliki hizo, akatoa pauni tano za ziada, na kuzileta kwa Mar Athanasius, Yesu Samuel wa Kanisa la Orthodox la Syria, na mpenda hati miliki asiye na uzoefu katika Kanisa la St. Mark katika Robo ya Waarmenia ya Yerusalemu. Alizinunua papo hapo kwa pauni 24, dola mia moja, na mpango huo ulifanywa mwishoni mwa kiangazi cha 1947.

Kwa hivyo, kundi la kwanza la hati miliki lilipatikana wakati huo likiwa halijaharibika na kuuzwa kwa dola mia moja. Samuel alijaribu kupata maoni ya kitaalamu kuhusu hati miliki zake. Hakuna mtu aliyemchukulia kwa uzito au hati miliki hizo.

Samweli hata alisafiri na hati hizo hadi Homs, Syria, ambapo baba yake mkuu wa kidini alizikataa pia. Sasa, tunapaswa kuelewa kwamba huko Yerusalemu wakati huu, ingawa kulikuwa na mvutano mwingi na wakati mwingine vita vya wazi na vurugu nyingi, ulikuwa na wasomi wengi katika shule mbalimbali. Ulikuwa na wasomi wa Chuo Kikuu cha Kiebrania, ulikuwa na shule ya Kifaransa na wasomi wa Biblia, ulikuwa na wasomi wa Kijerumani, na shule ya Marekani.

Kwa hivyo, alikuwa akipeleka haya kwa baadhi ya wasomi hawa na kuyapuuza. Hakuna njia kwamba haya yanaweza kuwa hati halisi. Hayangeweza kuishi.

Kwa hivyo, Kondo aliwatuma Shia kutafuta hati zaidi, na akiwa na Wabedouin kama viongozi, hati nyingine nne zilipatikana kutoka pangoni. Tatu kati ya hizi ziliuzwa kwa muuzaji mwingine huko Bethlehem kwa dola thelathini, na mitungi miwili iliyopatikana iliuzwa, tena, kiasi cha ajabu cha senti 75 kila moja. Mfanyabiashara

mwingine huko Bethlehem alitenda kama wakala wa uuzaji wa hati hizi tatu na kuwasiliana na Eliezer Sukenik wa Chuo Kikuu cha Kiebrania.

Na tena, Sukenik, kumbuka, alikuwa mwanaakiolojia wa kwanza Myahudi wa Israeli aliyefunzwa na mmoja wa waanzilishi wa awali wa akiolojia ya Israeli. Sukenik alisafiri kwa basi hadi Bethlehemu siku ile ile ambayo Umoja wa Mataifa ulipiga kura ya kugawanya Palestina ili kuangalia hati hizi. Sasa, ni muhimu kutaja hapa kwamba mtoto wa Sukenik, tena, alikuwa Yigal Yadin, ambaye wakati huu alikuwa jenerali wa Israeli, au niseme jenerali wa Kiyahudi katika Haganah, jeshi la Wayahudi la kabla ya serikali huko Palestina.

Pia alikuwa mwanaakiolojia. Na alimsihi baba yake, usifanye hivi. Ni hatari sana.

Wewe ni Myahudi unayesafiri kwenda Bethlehemu, mji wa Kiarabu. Wakikutambua wewe ni nani, unaweza kufa. Lakini Sukenik alikuwa na marafiki wa Kiarabu waliowaamini.

Alivaa mavazi ya Kiarabu na kufika Bethlehemu na kurudi salama. Alipokuwa Bethlehemu, aliweza kununua hati hizo tatu kwa ajili ya Chuo Kikuu cha Kiebrania, zikiwa na hati ya Isaya iliyohifadhiwa vibaya na hati mbili za kidini, Vita vya Wana wa Giza dhidi ya Wana wa Nuru na Hati za Shukrani. Kwa hivyo, hati tatu kati ya hizi ziliingia mikononi mwa Wayahudi karibu mara moja.

Kwa hivyo, Metropolitan Samuel, kiongozi wa Kanisa la St. Mark, hatimaye alichukua hati za kukunja zilizokuwa mikononi mwake hadi Shule ya Marekani. Shule ya Marekani, ambayo baadaye ikawa Taasisi ya Albright, tena, iliamishwa kwa sehemu kubwa. Mkurugenzi alikuwa ameondoka.

Kulikuwa na wanafunzi wawili tu hapo, William Brownlee na John Trevor. Walikuwa wanafunzi wa hivi karibuni wa PhD. Aliwaonyesha vitabu hivyo.

Na mara moja walimletea Profesa William Albright huko Johns Hopkins habari na kwa namna fulani wakampa picha za mapema za hizo. Na Albright akajibu mara moja na kusema, hongera kwa ugunduzi wa hati bora zaidi, ugunduzi wa nyakati za kisasa, kitu kama hicho. Alipenda sifa za juu na hakika alitumia hizo katika mawasiliano hayo.

Kuna picha nzuri hapa za Trevor na makuhani wawili wa Armenia wa St. Mark. Bwana huyu hapa, huyu ni Athanasius Samuel, Metropolitan. Ninaamini George Isaiah, ndiye mtu huyu hapa.

Baadaye alikufa katika vurugu zilizotokea Yerusalemu muda mfupi baadaye. Kilichotokea ni kwamba John Trevor alikuwa mpiga picha asiye na uzoefu. Na kwa hivyo alitaka mara moja kupiga picha za vitabu vyote.

Na kwa hivyo, alitafuta Yerusalemu tena, akikwepa risasi alipokuwa akienda duka moja hadi jingine, akijaribu kupata filamu hiyo. Filamu zote zilizokuwepo wakati huo zilikuwa zimepitwa na wakati. Ilikuwa imepitwa na wakati, na haikuwa sahihi, lakini alifanya kila awezalo na kupata filamu bora zaidi iliyopatikana.

Tena, katika maabara ya picha ya muda mfupi, iliyoonyeshwa hapa, alichukua picha za kila safu ya kila kitabu alichoweza kufungua, za vitabu ambavyo Metropolitan Samuel alikuwa navyo. Bila shaka, alisaidiwa na William Brownlee, ambaye pia alikuwepo. Kwa hivyo picha hiyo iliyo upande wa kulia inakamata moja ya nyakati nzuri zaidi katika usomi wa kisasa wa kibiblia.

Hilo ni gombo la miaka 2000 kwenye meza hiyo linalopigwa picha na Trevor. Na kuna John Trevor akiwa mzee. Tena, picha hizi zilichapishwa na Shule za Utafiti wa Mashariki za Marekani, zote zikiwa nyeusi na nyeupe na rangi.

Na huenda zikabaki kuwa njia bora zaidi ya kusoma maandishi hayo kwa sababu tangu yagunduliwe, yameharibika, yameingia gizani, na ni vigumu zaidi kuyasoma. Na picha muda mfupi baada ya ugunduzi huo, zilizotengenezwa na John Trevor, zinanasa maandishi ambayo ni bora zaidi kuliko unavyoweza kuyaona, hata kama una maandishi ya asili mbele yako. Huyu ni Kondo, mfanyabiashara wa duka huko Bethlehemu au mfanyabiashara wa viatu aliyeuza vitabu hivyo na baadaye alikuwa mpatanishi kati ya Bedouin na wasomi huku vipande vingi vya vitabu vikigunduliwa.

Sasa, kitabu hiki hapa kinaonekana kama kimechomwa moto. Kiko katika hali mbaya sana. Hiyo ni Apokrifoni ya Mwanzo ambayo haikukunjuliwa hadi baadaye sana na Waisraeli na kuhifadhiwa vibaya sana, lakini ilichapishwa hata hivyo.

Kwa hivyo, kulikuwa na hati saba za awali: nne zilikuwa mikononi mwa Metropolitan Samweli, na tatu zilikuwa mikononi mwa Waisraeli, au hivi karibuni kuwa Waisraeli, kama Jimbo la Israeli lilivyotangazwa mnamo 1948. Na Eleazar Sukenik hapa anasoma moja ya hati alizonunua, pamoja na moja ya mitungi, na mwanawe Yigal Yadin, ambaye baadaye sana maishani, akisoma hati nyingine inayoitwa Hati ya Hekalu ambayo alichapisha mwenyewe. Kwa hivyo Metropolitan Samweli, kuhani wa Armenia ambaye alikuwa na hati hizi nne, kisha akajaribu kuuza hati hizo baada ya vurugu kupungua na Jimbo la Israeli kuanzishwa na mambo yakatulia kidogo ndani na karibu na Yerusalemu.

Alijaribu kumbi mbalimbali za kuuza hati hizi, lakini hazikufanikiwa. Hatimaye alizileta Marekani na kuziweka kwa ajili ya kuuzwa katika Wall Street Journal. Na hili ndilo tangazo la awali: Hati nne za Bahari ya Chumvi, hati za kibiblia zilizoandikwa angalau mwaka 2200 KK, zinauzwa. Hii ingekuwa zawadi bora kwa taasisi ya kielimu au kidini kutoka kwa mtu binafsi au kikundi.

Ni vigumu kuamini, lakini kwa kweli hilo lilikuwa tangazo katika Wall Street Journal la Vitabu vya Bahari ya Chumvi. Naam, hili lilionekana na kutambuliwa nchini Israeli, na serikali ya Israeli ilitaka kununua vitabu hivi mara moja. Na kwa hivyo Yadin aliruka hadi New York, Yigal Yadin, mwana wa Sukenik, na kuzungumza na mtu huyu hapa.

Na mtu huyu alipewa jina la utani la Bw. Green, na angekuwa mtaalamu wa kuangalia hati hizi na kuhakikisha zilikuwa halisi. Jina lake halisi lilikuwa Harry Orlinsky, msomi wa Kiyahudi, na alikuwa na ucheshi mzuri sana. Na maneno yake ya kwanza kwa Yadin yalikuwa, je, hii itakuwa hatari? Je, ulinihitaji kwa ajili ya uvamizi hatari wa kijeshi au ujanja? Na Yadin akasema, hapana, tunakuhitaji kwa ajili ya jambo muhimu zaidi, na hilo ni kupata hati hizi.

Kwa hivyo Orlinsky aliangalia hati hizo na akagundua kuwa zilikuwa halisi, na zilinunuliwa na kusafirishwa hadi Israeli. Na baadhi yake yameandikwa tena katika kitabu cha Yadin mwenyewe kuhusu hati hizo, Ujumbe wa Hati. Kwa hivyo, kwa upande wa Israeli, tena, baada ya vita vya 1948, Israeli ilidhibiti sehemu ya kusini ya jangwa la Yudea.

Yordani ilidhibiti jangwa la kaskazini mwa Yudea, ikiwa ni pamoja na eneo linalozunguka Qumran. Na kwa Israeli, kulikuwa na ripoti nyingi za Wabedouin wakivuka mpaka kwa siri kutoka Yordani na, tena, wakipitia mapango ya kale katika Wadi, wakipanda jangwani, wakipanda milimani, na labda wakipora na kupata vitu vya kale, labda hata hati za kukunja. Kwa hivyo, kile Waisraeli walichofanya ni kuanzisha msafara na wanaakiolojia na kuchunguza kwa utaratibu Wadi zote au korongo zilizo upande wao wa mpaka.

Na kwa hivyo, kama kungekuwa na nyenzo yoyote hapo, wangeipata na kuiokoa kutoka kwa Wabedouin, ambapo ingetengenezwa labda iuzwe, lakini nje ya muktadha, na hawangepata taarifa nyingi kutoka hapo, bila shaka. Na kwa hivyo utafiti wa mapema wa Nahal Hever, moja ya korongo hizi zinazopanda milimani, ulionyesha shughuli za Wabedouin kama vile vichuguu vya sigara na takataka walizoacha, hata kwenye mapango ya mbali zaidi, magumu kufikika. Hata hivyo, walikosa nyenzo, na nyenzo za awali kutoka enzi za Chalcolithic na Kirumi zilipatikana.

Jangwa la Yudea nililolikosa hapa lilikaliwa wakati wa Enzi za Chalcolithic, Shaba ya Kati, na Enzi za Chuma, pamoja na kipindi cha Warumi, na wakimbizi au wanyang'anyi waliokuwa wakijificha kutoka kwa mamlaka. Ilikuwa mahali ambapo watu walikimbia ili kutoroka kutoka kwa jamii, kujificha. Na kwa hivyo kuna mabaki kutoka kwa vipindi hivi vyote katika jangwa la Yudea, sio tu kutoka kipindi cha mapema cha Warumi, wakati Hati za Bahari ya Chumvi zilipowekwa hapo.

Ushuhuda wa hivi karibuni kutoka kwa mshiriki wa timu hii ya awali unaonyesha kwamba kulikuwa na mifupa ya pengine kasisi au mshiriki wa dhehebu la kidini la

Kiyahudi iliyopatikana katika moja ya mapango haya. Alishuhudia hilo, lakini hakuna kilichoonekana katika ripoti za awali, kwa hivyo hatujui jinsi hiyo ilivyo kweli. Kwa hivyo safari nyingine ilianzishwa baadaye, safari ya kina zaidi iliyofunika korongo hizi zote upande wa mpaka wa Israeli, na zilipewa tena kwa timu ya wanaakiolojia, Yigal Yadin, Pesach Baradon, ambao tulizungumzia hapo awali, ambao walipata vifaa vyote vya Chalcolithic, Yohanan Aharoni, na Nachman Avigad. Hii ilikuwa ndoto mbaya ya vifaa kwa sababu ya umbali wa maeneo haya, kwa hivyo jeshi la Israeli lilisaidia na vifaa, vifaa, helikopta, na kadhalika, na hii ilifanyika kwa misimu michache.

Wakati huo huo, upande wa mpaka wa Jordan, karibu na Qumran, ambapo hati miliki za awali zilipatikana, Kapteni Aish al-Zebin wa Jeshi la Kiarabu la Jordan aliongoza msafara kwa msaada wa Bedouin kutafuta pango la Qumran ambapo hati miliki saba za awali zilipatikana, na akafanikiwa na kugundua tena pango hilo. Kisha Idara ya Mambo ya Kale ya Jordan, ikiongozwa na G. Lancaster Harding, iliandaa msafara wa akiolojia ili kutafuta mapango zaidi na kuchimba eneo la Khirbet Qumran, ambalo lilikuwa karibu tena na mapango haya, wakifikiri kwamba kunaweza kuwa na uhusiano kati ya magofu na mapango hayo. Hii iliongozwa na baba wa Dominika Roland Deveaux wa École Biblique et Archéologique Française, au Shule ya Kifaransa ya Biblia na Akiolojia huko Yerusalemu.

Kwa hivyo, taasisi ya kifahari sana hapo ingechimba eneo hilo, na Harding alikuwa na jukumu la kutafuta mapango zaidi na kutafuta hati miliki zaidi. Kwa hivyo, tulizungumzia kuhusu Waisraeli, kile walichokuwa wakifanya upande wao wa mpaka, na sasa Wajordani, kile wanachofanya upande wao wa mpaka. Wabedui walikuwa wakifanya nini? Walitambua kwamba kuna pesa katika mapango hayo na kwamba hati miliki hizo, kwa hivyo walitafuta eneo lote.

Wakati Wafaransa walikuwa wakichimba huko Qumran na kurudi nyumbani kula sandwichi zao za baguette kwa chakula cha jioni, Wabedui wangetoka, ambao walikuwa wakifanya kazi kwenye uchimbaji wakati wa mchana, walitoka usiku kutafuta mapango zaidi na kuchimba hati zaidi na vipande vya hati. Kwa hivyo, ilikuwa wakati mgumu. Watafiti, Wazungu, walifanya kila wawezalo kuokoa kadri wawezavyo, lakini Wabedui karibu kila wakati walikuwa mbele yao.

Na hati panda na vipande vya hati panda viliendelea kuonekana kwenye soko la vitu vya kale kwa bei ya juu na ya juu lakini bila muktadha wowote. Na Waisraeli na Wazungu walipofika kwenye mapango haya, wangeyakuta yameporwa, na kama kungekuwa na hati panda zozote hapo, zingekuwa zimetoweka. Kwa hivyo, baada ya Pango la 1 kutambuliwa, uchimbaji ulifanyika katika pango hilo, ukifunua vipande kutoka kwa hati takriban 70 na vipande viwili kutoka kwa hati panda mbili kati ya saba za awali.

Kwa hivyo, huyu ni Lancaster Harding hapa, Joseph Millick katikati, na kisha Roland Deveau. Kwa hivyo, walikuwa na kazi kubwa tu ya kutafuta mapango haya na kujaribu kuyachimba. Na bila shaka, yote hayo yalihatiji pesa nyingi.

Idara ya Mambo ya Kale ya Jordan haikuwa na bajeti. Hata Ufalme wa Jordan ulikuwa na upungufu wa pesa. Na kwa hivyo, msaada ulihatijika, msaada wa kimataifa kutoka kwa taasisi na serikali kusaidia katika uchimbaji na uchunguzi huu.

Na kisha, bila shaka, upigaji sauti na uchimbaji ulifanyika Qumran, Khirbet Qumran yenyewe, na kutafuta uhusiano kati ya hati na eneo hilo. Na mitungi kama hiyo, mitungi ya kusongesha, ilipatikana. Uchimbaji huu ulifanyika hadi 1956, na kisha Waisraeli wakarudi na uchimbaji wa Mamlaka ya Vitu vya Kale ya Israeli katika miaka ya 1990 na 2000.

Kwa hivyo, eneo lililochimbwa sana. Na hili ni, tutalielezea hilo baada ya dakika moja hapa. Hili ni eneo la Qumran na baadhi ya mapango unayoweza kuyaona karibu.

Kwa hivyo, mandhari halisi na ya kijiografia ya Qumran yalikuwa juu ya mtaro unaoelekea Bahari ya Chumvi, na kisha nyuma yake kulikuwa na genge linaloelekea Bonde la Acre. Na tena, wakati wa msimu wa mvua au msimu wa mvua, wakati wa baridi kali juu ya nchi ya vilima, maji yangetiririka kwenye vijito hivyo na kumwaga maji kwenye Bahari ya Chumvi. Na hivyo, wakazi wa kale wa Khirbet Qumran walijenga mabwawa na mifereji ya kuelekeza maji hayo wakati wa msimu wa mvua kwenye magari ndani ya makazi hayo.

Na mengi kati ya hayo yamerejeshwa kwa kiasi. Yalitambuliwa na kurejeshwa kwa kiasi. Kwa hivyo, hata katika miezi ya kiangazi, Qumran ilikuwa na maji ya kutosha kwa ajili ya kunywa na kuoga.

Inaonekana kwamba wakati wanaakiolojia wa awali walipoenda kwenye eneo hili ndipo lilikuwa mbali sana, lakini kulikuwa na mfumo wa barabara katika eneo hili zamani. Na kwa hivyo, halikuwa mbali sana zamani kama ilivyodhaniwa hapo awali. Khirbet Qumran haikugunduliwa na wanaakiolojia hawa.

Ilijulikana na mfululizo wa wachunguzi wa awali katika eneo hilo waliotaja magofu hayo, lakini hayakuchimbwa katika tarehe hiyo ya awali. Uchimbaji huko Qumran kimsingi ulifafanua historia yake, na hii ni aina ya uchanganuzi wa historia hiyo. Eneo hilo labda lilianzishwa katika karne ya 9 au 8 KK kama kituo cha mpaka na kijiji kilichoimarishwa, na tena labda kinarejelewa katika Yoshua 15 na pia katika 2 Mambo ya Nyakati 26 wakati wa utawala wa karne ya 8 wa Uzia.

Huenda hii ilikuwa mojawapo ya makazi yake ya kilimo ya kijeshi. Kisha, takriban mwaka 125 KK, dhehebu la kidini la Kiyahudi au kikundi cha wapinzani kilikaa tena

magofu haya, kuyajenga upya, na kuyapanua. Kwa hivyo, Qumran waliyoishi ilijengwa juu ya magofu ya kituo hiki cha kijeshi cha awali.

Washiriki wa dhehebu hilo walijenga kumbi, warsha, na vyumba vya mikutano, pamoja na mfumo tata wa mabirika ya maji na bafu za kitamaduni. Tena, neno la Kiebrania mikvot, na idadi ya watu iliongezeka sana wakati wa utawala wa Alexander Janius, mmoja wa wafalme wa Hasmonean. Uvamizi huu ulivurugwa na tetemeko kubwa la ardhi lililopiga eneo hilo mnamo 31 KK, na uharibifu kutoka kwa tetemeko hilo la ardhi bado unaweza kuonekana leo unapotembelea Qumran.

Nyufa katika moja ya mikveh ni ishara ya kuashiria. Hatimaye, kuanzia takriban 4 KK hadi 68 BK, Qumran inakaliwa tena na dhehebu lile lile, na mnamo 68 BK, jeshi la Warumi, Jeshi la 10, linakaribia kutoka kaskazini, likitembea chini ya Bonde la Yordani. Eneo hilo linaachwa wakati huo.

Labda hii ni kwa sababu hati hizo zilifichwa kwenye mapango, na hatima ya wakazi wa dhehebu la Kiyahudi haijulikani. Huenda waliuawa au kutumwa utumwani. Kwa hivyo, tutaacha simulizi letu katika hatua hiyo na kuanza wakati mwingine kuendelea na utafiti wetu wa Hati za Bahari ya Chumvi.

Huu ni mwonekano mzuri wa angani wa Khirbet Qumran, makazi ya awali. Unaweza kuona baadhi ya mabirika ya mviringo hapa, ambayo yana tarehe ya kipindi cha Agano la Kale. Huu ni mteremko, na kulikuwa na mfereji wa maji unaotiririka kutoka bwawani, ukijaza mabirika yote hapa na baadhi ya mapango hapa na karibu.

Bahari ya Chumvi iko hapa nje, na barabara kuu ya kisasa kando ya pwani ya magharibi ya Bahari ya Chumvi inaonekana pia. Asante sana.

Huyu ni Dkt. Jeffrey Hudon katika mafundisho yake kuhusu akiolojia ya kibiblia. Hii ni kipindi cha 23, Akiolojia na Hati za Bahari ya Chumvi, Sehemu ya 1.